

Löneskillnader mellan offentlig och privat sektor

Clara Ferdman¹⁵

Sofia Nilsson¹⁵

Av de cirka 3,5 miljoner anställda i Sverige år 2004 arbetade drygt en tredjedel i offentlig sektor och två tredjedelar i privat sektor. Andelen i offentlig sektor har minskat från drygt 40 procent i början av 1990-talet och andelen i privat sektor har således ökat. År 2004 var den genomsnittliga månadslönen¹⁶ i offentlig sektor 22 200 kr och i privat sektor 24 400 kr. Om statistiken bryts ner på finare nivå efter till exempel yrkesgrupp, kön eller ålder, kommer den genomsnittliga månadslönen för vissa grupper att vara högre i offentlig sektor och för andra grupper högre i privat sektor. I den här artikeln ligger fokus på att jämföra yrkesgrupper (SCB 1998)¹⁷ som återfinns i båda sektorerna. Även skillnader mellan kvinnors och mäns löner kommer att behandlas.

Idag har gränsen mellan sektorerna i viss mån luckrats upp och nästan alla yrkesgrupper finns i både offentlig och privat sektor. Dock är många yrkesgrupper betydligt vanligare i den ena eller andra sektorn och olika verksamheter är fortfarande typiskt offentliga eller privata. De enda yrkesgrupper som per definition bara kan förekomma i offentlig sektor är militärer och poliser. Flera områden som förut nästan bara funnits i offentlig regi har i olika utsträckning privatiserats och blivit konkurrensutsatta. Områden som hälso- och

¹⁵ Författarna är utredare vid enheten för löne- och arbetskostnadsstatistik vid SCB. Förfrågningar kan ställas direkt via e-post med adress fornamn.efternamn@scb.se.

¹⁶ Lönen som redovisas består av fast och rörlig lön (t.ex. provision och ackordslön), rörliga lönetillägg, ob- och skifttillägg, helglön (gäller arbetare i privat sektor, ersättning för förlorad lön vid helger) samt naturaförmåner. Lönen är uppräknad till att avse lön vid heltid för alla. Resultaten för privat sektor grundar sig på en urvalsundersökning, medan offentlig sektor totalundersökts.

¹⁷ Med yrkesgrupp menas tresiffernivå, Standard för svensk yrkesklassificering (SSYK). För närmare information, se även www.scb.se/ssyk. Någon heltäckande lönestatistik på fyrsiffernivå finns ännu inte.

sjukvård, barn- och äldreomsorg och utbildning är inte längre enbart förbehållna offentlig sektor.

Den yrkesklassificering som används är relativt grov och statistik kan bara göras på mer eller mindre breda yrkesgrupper. I varje yrkesgrupp ingår flera olika yrken, som kan ha skilda lönenivåer och vara olika frekventa i offentlig respektive privat sektor. Detta kan naturligtvis påverka löneskillnaderna mellan sektorerna.

Skillnader i lön mellan olika yrkesgrupper i privat och offentlig sektor

I denna artikel behandlas ett antal yrkesgrupper som har relativt många anställda i både offentlig och privat sektor. Det är dock vanligast att gruppen är större i den ena sektorn och att andelen i den andra är ganska låg. I tabell 9 visas månadslönen både i privat och i offentlig sektor samt hur hög lönen är i offentlig sektor i förhållande till privat sektor (lön i offentlig sektor/lön i privat sektor).

Av redovisningen framgår att lönen är högre i privat sektor för de flesta yrkesgrupper. I några grupper är dock medellönen lika i offentlig och privat sektor och i många grupper är den genomsnittliga månadslönen nästan densamma i privat och offentlig sektor.

De grupper där lönen är precis lika är *vård- och omsorgspersonal* (bl.a. vårdbiträden, undersköterskor), *säkerhetspersonal* samt *förskollärare och fritidspedagoger*. Yrkesgrupper som ligger mycket nära 100 procent är *hälso- och sjukvårdsspecialister, städare m.fl., köks- och restaurangbiträden, storhushålls- och restaurangpersonal* samt *gymnasielärare*.

Yrkesgrupper med störst skillnad mellan offentlig och privat sektor

Yrkesgrupper där det är störst skillnad i lön mellan offentlig och privat sektor är *företagsekonomer, marknadsförare och personaltjänstemän, dataspecialister, datatekniker och dataoperatörer* samt *jurister*. Alla dessa yrkesgrupper hör till området ekonomi, data och juridik och i samtliga grupper är medellönen högre i privat sektor. *Jurister* i offentlig sektor har i genomsnitt bara 69 procent av lönen i privat sektor.

Gruppen är antalsmässigt jämnt fördelad över sektorerna, men privatanställda advokater och jurister har högre löner än offentliganställda domare och åklagare. Ungefär en fjärdedel av *företagsekonomer, marknadsförare och personaltjänstemän* arbetar i offentlig sektor och deras genomsnittliga månadslön är 70 procent av lönen i privat sektor.

Av de redovisade yrkesgrupperna finns det inte någon, där lönen är avsevärt högre i offentlig än i privat sektor. Den yrkesgrupp som ligger högst är *grundskollärare* med 103 procent, vilket motsvarar en skillnad på ca 700 kr i månadslön. Ytterligare två grupper, *köks- och restaurangbiträden* och *gymnasielärare*, har en högre genomsnittlig månadslön i offentlig sektor. I båda grupperna är skillnaden mellan sektorerna ca 200 kr.

Tabell 9
Genomsnittlig månadslön för ett urval av stora yrkesgrupper efter sektor

	Antal	Andel i privat sektor	Offentlig sektor kr/mån	Privat sektor kr/mån	Lön i offentlig sektor/lön i privat sektor
Yrkesgrupper inom hälso- och sjukvård					
Barnmorskor; sjuksköterskor med särskild kompetens	35 900	13	25 200	26 900	94
Hälso- och sjukvårdsspecialister	40 000	24	45 000	46 100	98
Sjukgymnaster, tandhygienister m.fl.	30 800	42	21 900	24 600	89
Sjuksköterskor	58 500	17	23 600	26 000	91
Vård- och omsorgspersonal	436 800	15	18 600	18 600	100
Chefsyrken					
Chefer för mindre företag och enheter	57 800	85	25 800	29 800	87
Chefer för särskilda funktioner	63 600	92	36 900	45 100	82
Drift- och verksamhetschefer	53 300	63	35 200	36 300	97
Kontorsyrken					
Bokförings- och redovisningsassistenter	54 200	88	19 200	21 400	90
Kontorssekreterare och dataregistrarer	36 900	56	18 700	21 500	87
Övrig kontorspersonal	99 400	70	18 600	20 500	91
Yrkesgrupper inom ekonomi, data och juridik					
Dataspecialister	67 700	88	26 900	34 300	78
Datatekniker och dataoperatörer	37 800	92	21 600	26 700	81
Företagsekonomer, marknadsförare och personaltjänstemän	88 700	76	24 700	35 100	70
Jurister	14 000	48	30 200	43 900	69
Redovisningsekonomer, administrativa assistenter m.fl.	61 500	77	20 400	25 000	82
Yrkesgrupper inom service och säkerhet					
Kundinformatörer	45 200	91	18 100	18 600	97
Städare m.fl.	77 300	71	16 200	16 500	98
Säkerhetspersonal	26 100	54	20 500	20 500	100
Tidningsdistributörer, vaktmästare m.fl.	12 600	59	17 600	19 100	92
Yrkesgrupper inom kök och restaurang					
Köks- och restaurangbiträden	56 200	62	16 400	16 200	101
Storhushålls- och restaurangpersonal	49 100	70	17 900	18 300	98
Yrkesgrupper inom barnomsorg och utbildning					
Andra pedagoger med teoretisk specialistkompetens	9 400	49	22 900	25 300	91
Behandlingsassistenter, fritidsledare m.fl.	30 500	36	19 900	20 600	96
Förskollärare och fritidspedagoger	69 400	11	20 100	20 000	100
Grundskollärare	83 000	7	22 700	22 000	103
Gymnasielärare	55 300	12	24 000	23 800	101

Yrkesgrupper inom hälso- och sjukvård

Ett område som på senare tid blivit allt vanligare inom privat sektor är hälso- och sjukvård. Bland de yrkesgrupper som är med i studien är det lönemässigt ingen större skillnad om man arbetar i privat eller offentlig regi. Den största yrkesgruppen på hela arbetsmarknaden är *vård- och omsorgspersonal*, som omfattar ca 436 800 personer. I den gruppen ingår yrken som barnskötare, undersköterskor, sjukvårdsbiträden, personliga assistenter m.fl. Av dessa återfinns 15 procent i privat sektor. Den genomsnittliga månadslönen är 18 600 kr i både offentlig och privat sektor.

Den yrkesgrupp, som andelsmässigt är störst inom privat sektor, är *sjukgymnaster, tandhygienister m.fl.* med 42 procent. Andra yrken som ingår i gruppen är *arbetsterapeuter, optiker, dietister, miljö- och hälso-skyddsinspektörer m.fl.* I den gruppen finns den största skillnaden, lönen i offentlig sektor endast är 89 procent av lönen i privat sektor. Det är troligt att fördelningen av de olika yrkena mellan offentlig och privat sektor är olika, vilket skulle kunna förklara löneskillnaden.

En annan grupp som också innehåller flera olika yrken är *hälso- och sjukvårdsspecialister*, där *läkare, tandläkare, veterinärer, apotekare och logoped* ingår. Där arbetar ungefär en fjärdedel i privat sektor, men lönen är nästan densamma i de båda sektorerna. För *sjuksköterskor*, både "vanliga" och de som har särskild kompetens, kan det löna sig att arbeta i privat sektor. Lönen i offentlig sektor är 91 respektive 94 procent av lönen i privat sektor. Andelen sjuksköterskor som arbetar i privat sektor är 17 respektive 13 procent.

Chefsgrupper

Alla chefsgrupper som finns med i studien är antalsmässigt större i privat sektor och har en högre genomsnittlig månadslön där än i offentlig sektor. *Drift- och verksamhetschefer* är en relativt stor grupp med knappt 20 000 anställda i offentlig sektor och nästan 34 000 i privat sektor. Exempel på chefer i den här gruppen i offentlig sektor är förvaltningschefer i kommuner och landsting, polismästare, rektorer, förskolechefer och sjukhemschefer. I privat sektor finns driftchefer inom t.ex. tillverkning, el, värme och vatten, byggverksamhet, handel, hotell, restaurang och finansiell verksamhet. Den genomsnittliga månadslönen är 1 100 kr högre i privat sektor. *Chefer för särskilda funktioner* omfattar ekonomichefer, personalchefer, marknadschefer, inköpschefer etc.

Yrkesgrupper inom barnomsorg och utbildning

Ett annat område som fått en större utbredning inom privat sektor på senare år är barnomsorg och utbildning. Sju procent, eller cirka 6 000, av *grundskollärarna* och tolv procent, eller cirka 6 700, av *gymnasielärarna*, arbetar i privat sektor. I båda grupperna är den genomsnittliga månadslönen något högre i offentlig sektor. En grupp som är nästan lika stor i privat som offentlig sektor är *andra pedagoger med specialistkompetens*. I den gruppen ingår yrken som skol- och utbildningskonsulenter och lärare på olika utbildningsföretag, musikskolor etc. *Förskollärare och fritidspedagoger* har ungefär samma genomsnittliga månadslön oavsett sektor. Man kan också anta att arbetsuppgifterna är desamma oavsett om man arbetar i privat eller offentlig sektor.

Yrkesgrupper inom kök och restaurang

Två yrkesgrupper som är ganska stora på arbetsmarknaden är *köks- och restaurangbiträden* samt *storkushålls- och restaurangpersonal*. Dessa yrken har relativt låga medellöner och skillnaden mellan privat och offentlig sektor är liten. *Köks- och restaurangbiträden* har en något högre lön i offentlig sektor och för *storkushålls- och restaurangpersonal* gäller det omvända. Något som kan bidra till att lönerna är så pass lika i sektorerna är att det är frågan om ett litet antal yrken och att arbetsuppgifterna är ganska lika oavsett vilken sektor man arbetar i.

Kontorsyrken

Nästan 200 000 personer arbetar i de tre yrkesgrupper som kategoriserats som kontorsyrken. De flesta finns i privat sektor, där de genomsnittliga månadslönerna också är högst. *Kontorssekreterare och dataregistrerare* är dock nästan lika många i offentlig som privat sektor, samtidigt som den genomsnittliga månadslönen är betydligt högre i privat sektor. Även i gruppen *övrig kontorspersonal*, där fördelningen mellan privat och offentlig sektor är jämn, är lönen lägre i offentlig sektor än i privat.

Yrkesgrupper inom service och säkerhet

I yrkesgruppen *säkerhetspersonal* är den genomsnittliga månadslönen lika hög i båda sektorerna och de har ungefär lika många anställda. Dock kan man anta att de ingående yrkena inte fördelar sig lika jämnt över sektorerna, eftersom t.ex. brandmän, väktare och ordningsvakter samt kriminalvårdare ingår i gruppen. Även bland *städare* och *kundinformatörer* är lönerna nästan lika höga i privat och offentlig sektor. För städare kan man anta att arbetet är i det närmaste lika

oavsett sektor. I gruppen *kundinformatörer* ingår resebyråpersonal, som rimligen återfinns främst inom privat sektor, samt receptionister och telefonister som finns i båda sektorerna. Hela gruppen *kundinformatörer* är dock betydligt större i privat sektor.

Skillnader mellan kvinnor och män i privat och offentlig sektor

Fördelningen av män och kvinnor skiljer sig åt mellan privat och offentlig sektor. Privat sektor domineras av män, som utgör 63 procent, medan de flesta anställda i offentlig sektor, 73 procent, är kvinnor. Det arbetar dock ungefär lika många kvinnor i offentlig sektor som i privat¹⁸. Av männen arbetar en klar majoritet eller drygt 82 procent¹⁹ i privat sektor.

De genomsnittliga månadslönerna för såväl män som kvinnor är något högre i privat sektor än i offentlig. För män är medellönen i privat sektor 25 900 kr och i offentlig sektor 25 400 kr. För kvinnor är motsvarande tal 22 000 kr respektive 21 000 kr. Vissa yrkesgrupper utmärker sig genom att lönen varierar mycket mellan sektorerna för endera eller båda könen. Exempel på stora yrkesgrupper där genomsnittslönen skiljer sig mycket mellan sektorerna för båda könen är *företagsekonomer, marknadsförare och personaltjänstemän, jurister* samt olika chefsgrupper.

Lönespridning

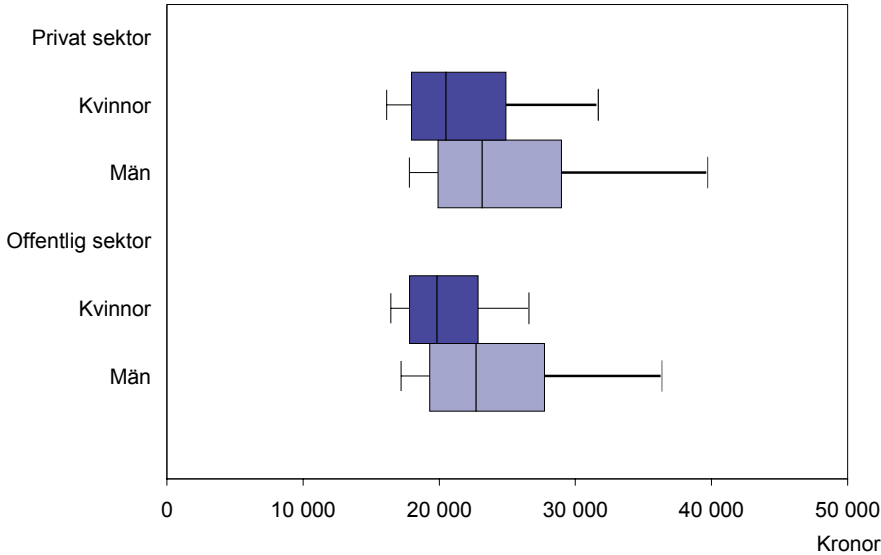
Inte bara lönenivån utan även lönespridningen skiljer sig mellan privat och offentlig sektor för både kvinnor och män. Diagram 22 ger en bild av lönespridningen genom att visa de olika percentilerna²⁰. "Lådan" avgränsas av 25:e och 75:e percentilen, vilket innebär att 50 procent av alla observationer ligger inom detta löneintervall. Linjen inuti "lådan" representerar medianlönen och linjerna utanför "lådan", de s.k. "morrhåren", visar avstånden till den 10:e respektive 90:e percentilen.

¹⁸ År 2004 arbetade omkring 877 000 kvinnor i offentlig sektor och omkring 869 100 i privat sektor.

¹⁹ År 2004 arbetade omkring 317 900 män i offentlig sektor och omkring 1 468 800 i privat sektor.

²⁰ Om observationerna för lön sorteras efter storleksordning med den lägsta först, utgörs den x:te percentilen av den observation som utgör gränsen för de x:te första procenten.

Diagram 22
Lönespridning för män och kvinnor i privat respektive offentlig sektor

Som framgår av diagrammet varierar lönen mer i privat sektor än i offentlig för båda könen. Likaså är spridningen större för män än för kvinnor oavsett sektorstillhörighet. Den enskilda grupp som har den största lönespridningen är män inom privat sektor. 50 procent av männens löner i privat sektor ligger inom ett intervall²¹ om 9 000 kr. I offentlig sektor är intervallet något mindre, 8 400 kr. För kvinnor är det större skillnad i lönespridningen mellan privat och offentlig sektor, 6 900 kr respektive 5 000 kr. Värt att notera är att människens medianlön i offentlig sektor ligger på ungefär samma nivå som kvinnornas tredje kvartil²². Dessutom når kvinnors lön vid 90:e percentilen inte upp till människens lön vid 75:e percentilen. I privat sektor ligger kvinnors lön vid första kvartilen endast något över människens 10:e percentil och kvinnornas medianlön endast något över människens första kvartil. Lönespridningen för kvinnor är alltså mindre än för män. Samtidigt är kvinnornas löner genomsnittligt lägre än människens.

²¹ 75:e percentilen – 25:e percentilen

²² Tredje kvartilen motsvarar 75:e percentilen, dvs. om observationerna sorteras i storleksordning utgörs tredje kvartilen av den observation som utgör gränsen för de 75 första procenten.

De tio vanligaste yrkesgrupperna efter sektor och kön

Diagram 23 och 24 visar medellönen för de tio antalsmässigt största yrkesgrupperna på arbetsmarknaden. Dessa grupper utgör tillsammans nästan 40 procent av den totala arbetsmarknaden. Då få män arbetar i gruppen *försäljare, detaljhandel; demonstratörer m.fl.* i offentlig sektor, redovisas inget medelvärde för denna grupp.

Diagram 23

Medellön för kvinnor i privat respektive offentlig sektor. Kr per månad

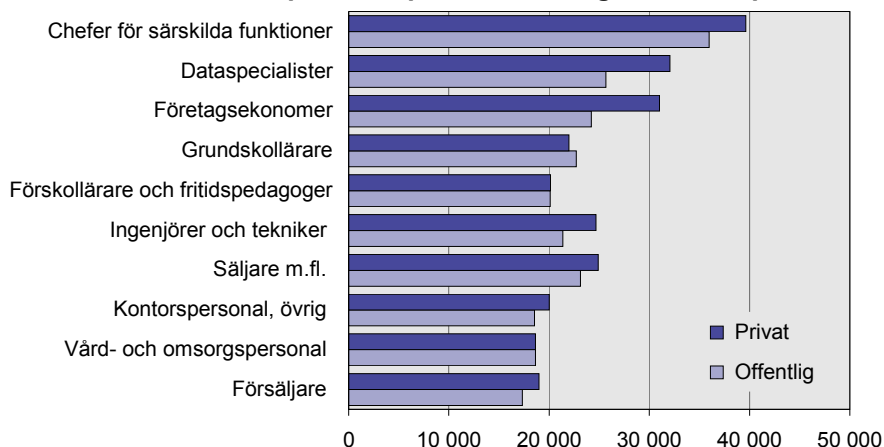
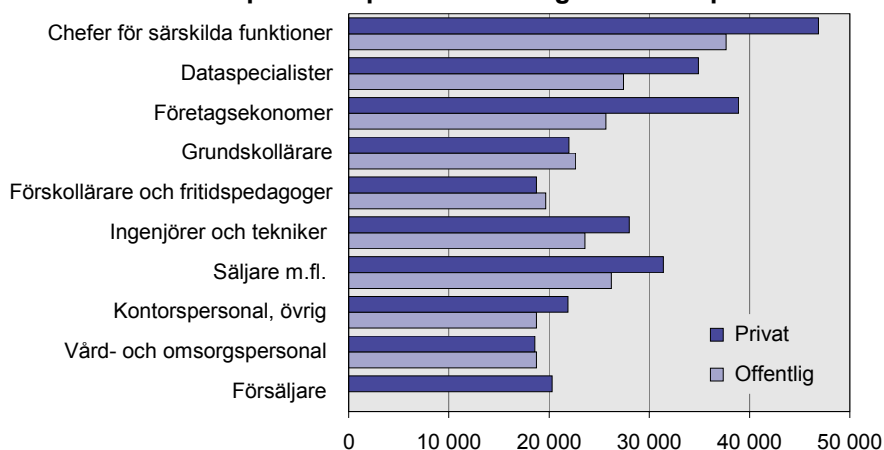

Diagram 24

Medellön för män i privat respektive offentlig sektor. Kr per månad

De av dessa tio yrkesgrupper som har stor skillnad i medellön mellan offentlig och privat sektor är desamma för båda könen. Skillnaden

mellan den genomsnittliga lönen i offentlig och privat sektor är dock större för män än för kvinnor i samtliga yrkesgrupper.

Den största skillnaden mellan privat och offentlig sektor för både kvinnor och män har *företagsekonomer, marknadsförare och personal-tjänstemän*. Skillnaden är mest markant för männen, som tjänar ca 13 200 kr mer i privat sektor än i offentlig. Motsvarande skillnad för kvinnor är ca 6 800 kr. Även bland *chefer för särskilda funktioner* är skillnaden i lön stor mellan sektorerna. Skillnaden för män är 9 200 kr och för kvinnor 3 600 kr. Om man bara ser till offentlig sektor, är lönenivåerna i dessa yrkesgrupper relativt lika för kvinnor och män. Det är således medellönerna i privat sektor som främst bidrar till skillnaden mellan mäns och kvinnors genomsnittliga månadslön. Vidare uppvisar yrkesgruppen *dataspecialister* stor skillnad i medellön mellan sektorerna. Skillnaden mellan mäns och kvinnors genomsnittliga månadslön är 2 000 – 3 000 kr i båda sektorerna.

För männens del finns det tre yrkesgrupper, *grundskollärare, förskollärare och fritidspedagoger* samt *vård- och omsorgspersonal*, där den genomsnittliga månadslönen är högre i offentlig sektor. För kvinnorna är det bara i yrkesgruppen *grundskollärare* som medellönen är högre i offentlig sektor. Skillnaderna mellan sektorerna i dessa yrkesgrupper är dock små, framför allt för *vård- och omsorgspersonal*. De yrkesgrupper av de tio största som har relativt lika lön i privat och offentlig sektor alternativt högre i offentlig domineras av kvinnor. De yrken där skillnaden i medellön mellan sektorerna är stor och medellönen är högre i privat sektor domineras av män eller har en relativt lika könsfördelning.

Standardvägning

Skillnader i lön beror på många olika faktorer som kan härröra från individen, företaget eller det yrke man har men också från arbetsmarknadens lagstiftning, avtal, konjunkturläge etc. Faktorer som beror på individen är t.ex. utbildning, prestation och familjeansvar. Sektortillhörighet, branschtillhörighet, storlek och lokalisering kan vara faktorer hos företaget som påverkar lönen. Många av dessa variabler saknas det information om.

Till de variabler som kan mätas eller härledas kan viss hänsyn tas med hjälp av s.k. standardvägning. Dessa variabler är ålder, kön, tjänstgöringsomfattning (dvs. hur mycket man jobbar), vilken utbildning man har samt i vilken region man arbetar. När man standardväger för att jämföra två grupper, i det här fallet offentligt och privat anställda, får de båda grupperna i princip samma egen-

skaper, dvs. fördelningen med avseende på ålder, kön, tjänstgöringsomfattning, utbildning och region blir densamma i de två kategorierna. Om man antar att lönen ökar med åldern skulle gruppen med fler äldre kunna ha en högre medellön enbart på grund av att de är äldre. Med hjälp av standardvägning tas den effekten bort.

Variabeln ålder är indelad i fyra klasser, 18–24, 25–29, 30–39 samt 40–64 år. Kön är naturligtvis indelad i kvinnor och män. Tjänstgöringsomfattningen är indelad i två grupper, heltidstjänstgörande och övriga. Utbildning är indelad i två kategorier, individer med minst den utbildning som anses normal för yrket enligt SSYK respektive lägre utbildning. Region är indelad i två grupper, där man antingen arbetar i Stockholms län eller i övriga landet.

I tabell 10 visas lönerelationen mellan offentlig och privat sektor före och efter standardvägningen. För många yrkesgrupper blir det ingen större skillnad i förhållandet mellan lönerna i offentlig och privat sektor. Det betyder att de löneskillnader som finns, inte i någon större utsträckning beror på skillnader i de faktorer som vi har kunna kontrollera för.

Tabell 10
Förhållandet mellan genomsnittlig månadslön i offentlig och privat sektor före och efter standardvägning

	Lön i offentlig sektor/lön i privat sektor	Stdv lön i offentlig sektor/stdv lön i privat sektor
Yrken inom hälso- och sjukvård		
Barnmorskor; sjuksköterskor med särskild kompetens	94	96
Hälso- och sjukvårdsspecialister	98	92
Sjukgymnaster, tandhygienister m.fl.	89	89
Sjuksköterskor	91	93
Vård- och omsorgspersonal	100	100
Chefer		
Chefer för mindre företag och enheter	87	85
Chefer för särskilda funktioner	82	82
Drift- och verksamhetschefer	97	97
Kontorsyrken		
Bokförings- och redovisningsassistenter	90	89
Kontorspersonal, övrig	91	90
Kontorssekreterare och dataregistrerare	87	89
Yrken med ekonomi och data, jurister		
Dataspecialister	78	81
Datatekniker och dataoperatörer	81	83
Jurister	69	80
Redovisningsekonomer, administrativa assistenter m.fl.	82	87
Service och säkerhet		
Kundinformatörer	97	97
Städare m.fl.	98	97
Säkerhetspersonal	100	97
Tidningsdistributörer, vaktmästare m.fl.	92	92
Yrken inom kök och restaurang		
Köks- och restaurangbiträden	101	98
Storhushålls- och restaurangpersonal	98	97
Lärare		
Andra pedagoger med teoretisk specialistkompetens	91	93
Behandlingsassistenter, fritidsledare m.fl.	96	96
Förskollärare och fritidspedagoger	100	100
Grundskollärare	103	101
Gymnasielärare	101	101

Den grupp där standardvägningen gör mest skillnad är *jurister*. Det är också den grupp där löneskillnaden var störst innan standardvägningen. Lönen i offentlig sektor var endast 69 procent av lönen i privat sektor och ökade till 80 procent efter standardvägningen. Till

viss del beror således löneskillnaden bland juristerna på olikheter i ålders-, köns-, arbetstids-, utbildnings- och regionsstruktur.

En yrkesgrupp där skillnaden blev större efter standardvägningen är *hälso- och sjukvårdsspecialister*. Förändringen var sex procentenheter.

I de flesta grupper är lönen högst i samma sektor både före och efter standardvägningen, men för *köks- och restaurangbiträden* blev det tvärtom. Före standardvägningen var lönen högre i offentlig sektor, men efter blev förhållandet det omvända.

Stora löneskillnader kvarstår således även efter det att hänsyn tagits till strukturen på arbetskraften. För samma yrkesgrupper är lönerna ofta högre i privat sektor än i offentlig.

